

५. टूरिझम व टूरिझम

१. अभ्यासक्रमाचे उद्देश -

- १) राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय पर्यटन टूरिझम व्यवसायाची सखोल माहिती देणे.
- २) पर्यटन उद्योगाच्या विविध अंगाची माहिती देणे.
- ३) स्वयंरोजगाराच्या संधी उपलब्ध होण्यासाठी पर्यटन उद्योगातील कौशल्यांची विद्यार्थ्यांना माहिती देणे.
- ४) पर्यटन उद्योगातील विविध घटकांची व्यावहारिक ओळख विद्यार्थ्यांना करून देणे.
३. कालावधी-६ महिने (१२० तास (६० मिनिटाचे) आठवड्यात दोन दिवस
४. प्रवेश पात्रता-इयत्ता १२ वी पास

५. अभ्यासक्रम शुल्क-१. प्रवेश शुल्क - - रु. २५/-

२. माजी विद्यार्थी संघटना शुल्क - रु. २५/-

३. शैक्षणिक शुल्क - रु. ७५०/-

४. परीक्षा शुल्क - रु. २००/-

५. विषयानुसार अभ्यासक्रम-

अभ्यासक्रम

पेपर १) पर्यटन भूगोल	(१०० गुण)
-जागतिक पर्यटन भूगोल, पर्यटन भूगोल, व्याख्या, स्वरूप व व्याप्ती	२० गुण
-नकाशे, दळणवळण, तापमान व हवामान	१० गुण
- अक्षांश व रेखांश	
- परंपरा व संस्कृती, भारतातील प्रांताप्रमाणे असणारे सण	१० गुण
- पर्यटनाची वैशिष्ट्ये, पर्यटनाशी संलग्न कार्यक्रम	१० गुण
- नैसर्गिक पर्यटन स्थळांविषयी माहिती	१० गुण
- प्रवासाचा हेतू	१० गुण
- पर्यटन एक विकसित व्यवसाय, भारत सरकार व महाराष्ट्र सरकारचे पर्यटन विषयक धोरण	२० गुण
- देशी व परदेशी पर्यटन	१० गुण

पेपर २) पर्यटन व्यवसायातील प्रवासाची उपयोगिता व पद्धती (१०० गुण)

- पर्यटन म्हणजे काय

२५ गुण

- पर्यटनाचे कसा व कोठे, केव्हा प्रवास करावा,

प्रवासाच्या पद्धती

- पर्यटन स्थळांची निवड, व महत्त्व

- देशांतर्गत सहली, त्यासाठी लागणारी तिकीटे, विविध परवाने,

अंतर्गत व बाह्य सहली

- आंतरराष्ट्रीय पर्यटन

२५ गुण

- यात्रा पद्धती , आंतरदेशीय प्रवास , आंतरराष्ट्रीय प्रवास

- पासपोर्ट विदेश मंत्रालय

- विमानाची तिकीटे/व्हीसा

- परकीय चलन मिळविण्याचा परवाना

- विमानतळावरील औपचारिकता

- प्रवासातील सामान , विदेशी प्रवास करताना सामान नेण्याविषयी असणा-या मर्यादा ,

जादा सामान, सामान विमानतळावर हरविल्यास मिळणारी भरपाई , विविध विमा योजना.

यात्रा संघटना -

२५ गुण

-आरक्षण शुल्क, तिकीटे

- आरक्षण पद्धती

- निवासाची पद्धती

- बाजारपेठ

पर्यटनातील सुरक्षितता -

२५ गुण

- आयकर

- आरोग्य खात्याकडून परवाना, सीमा शुल्क परवाना

- भारतातील संरक्षित स्थळांना भेटीविषयक परवाना

पेपर ३) भारतीय कला व स्थापत्य

(१०० गुण)

भाग - १

२५ गुण

भारतीय स्थापत्य कला -

- बौद्ध व जैन स्थापत्यकला

- हिंदू स्थापत्यकला उगम व विकास

१) उत्तर भारतीय

२) दक्षिण भारत - द्रविडीयन

३) चालुक्य

इस्लामिक स्थापत्य कला -

- मुगल पूर्व

- मुगल

- दक्षिण

भारतीय मूर्तिकला -

२५ गुण

१) पश्चिम भारतीय मूर्तिकार

- सांची, अजंठा, वेरूळ, माऊंटआबू

२) दक्षिण भारतीय मूर्तिकला -

- बदामी, हम्पी, वेलूर, कांचीपूरम, तंजावर, मदुराई, चिदंबरम, हळेबीड

३) पूर्व भारतीय मूर्तिकला -

- जगन्नाथपूरी, भुवनेश्वर, कोणार्क

४) उत्तर भारतीय मूर्तिकला -

- खजुराहो, राणकपूर, ग्वालहेर

चित्रे पेंटिंग -

- इतिहासपूर्व, अजंठा, पाली चित्रकला, जैन चित्रकला, मुगलकालीन चित्रकला,

राजस्थानी व पहाडी.

भारतीय संगीत हस्त, नृत्य व इतर कला

२५ गुण

भारतीय वस्त्र व हस्तकला - प्रांतीय वैशिष्ट्ये -

संगीत कला -

शास्त्रीय संगीत व लोकसंगीत

नृत्यकला -

शास्त्रीय व लोकनृत्य

या संबंधीत महत्वाची धार्मिक पर्यटन स्थळे

२५ गुण

१) धर्म -

१) हिंदू ,

२) बौद्ध ,

३) जैन ,

४) इस्लाम ,

५) पारशी

६) ज्यु ,

७) ख्रिश्चन

पेपर ४) सहल नियोजन व प्रकल्प लेखन (प्रात्यक्षिक)

(१०० गुण)

भाग - १

५० गुण

१) प्रात्यक्षिक एक दिवसीय सहल नियोजन कागदावर करणे

१० गुण

आर्थिक बाबी प्रवास, प्रेक्षणीय स्थळे

पर्यटनाच्या जाहिराती

२) देशातील प्रख्यात पर्यटन स्थळी सहलीचे नियोजन, आराखडा तयार करणे, २५ गुण

आर्थिक बाब, अंदाजपत्रक, प्रवास वेळापत्रक, निवास - भोजन व्यवस्था,

प्रेक्षणीय स्थळे, पर्यटकांची सुरक्षा इत्यादी बाबीसह नियोजन करणे.

३) संवाद, मुलाखत

१५ गुण

(व्यक्तीमत्त्व, संवाद कौशल्य, सौजन्य, प्रामाणीकपणा, समयचूचकता)

- १) सहलीसाठी संगणकाचा उपयोग, विमान, रेल्वे, बस, हॉटेल, धर्मशाळा, इतर अनुषंगिक गोष्टींचे आरक्षण करण्याचे प्रात्यक्षिक करून वृत्तांत देणे १५ गुण
 - २) शहरातील प्रवास व पर्यटन कंपन्यांच्या कार्यालयाना भेटी देणे व संक्षिप्त अहवाल सादर करणे १० गुण
 - ३) स्थानिक / जिल्हातील एका पर्यटन स्थळी भेट (एक दिवसीय) व अहवाल लेखन. (प्रस्तावना, उद्देश, पर्यटन स्थळाची माहिती, निष्कर्ष फोटो सहीत १५ पानी अहवाल) २५ गुण
- (सहलीचा खर्च संबंधीत विद्यार्थ्यांनी वैयक्तिकरित्या करणेचा आहे.)

Reference Books :

1. Dr. Gupta S.P., Krishna Lal , **Tourism , Museums and Monuments of India.** Orient Publishers , Delhi.
2. Bhatiya A.K. , **Tourism Development – Principles and Practices ,** Sterling Publication Pvt. Ltd. , New Delhi.
3. Bhatiya A.K. , **Tourism in India , History and Developments.** Sterling Publication Pvt. Ltd. , New Delhi.
4. Percy Brown, **Indian Architecture Part – I**, D.B. Taraporwala Sons and Co., Mumbai.
5. **Archaeological Remains , Monuments and Museum (Two Parts)** Archaeological Survey of India , Delhi.
6. M. K. Dhavalikar , 1978 , **Puratatva Vidya (Marathi) ,** Bombay State Board of Literature and Culture.
7. **Little Known - Treasures ,** Deptt. of Tourism , Govt. of India.
8. **Toursim Policy for Maharashtra (1992),** Ministry of Tourism, Govt. of Maharashtra.
9. **Fairs and Festivals, Bharat , India ,** Deptt. of Tourism , Govt. of India.